सामुदायिक एवं संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको गणित विषयमा शैक्षिक उपलब्धिको तुलनात्मक अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय शैक्षिक योजना तथा
व्यवस्थापन विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह द्धितिय खण्डको
आंशिक आवश्यकता पूरा गर्नका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

<u>शोधार्थीः</u>

थिरप्रसाद लुइटेल

त्रि.वि. दर्ता नं. : १५४३-८९

क्याम्पस रोल नं. : १७/२०६१/०६२

परीक्षा रोल नं. : २१४००८१

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

शिक्षाशास्त्र संकाय शैक्षिक योजना तथा व्यवस्थापन विभाग

सुकुना बहुमुखी क्याम्पस

इन्द्रपुर, मोरङ

२०६५

त्रिभुवन विश्वविद्यालयद्वारा सम्बन्धनप्राप्त
सुकुना बहुमुखी क्याम्पस
SUKUNA MULTIPLE CAMPUS
इन्द्रपुर, मोरङ
INDRAPUR, MORANG
स्थापित : २०४८
☎ : ०२१-५४५६१७
☎ : ०२१-५४५७१७
फ्याक्स : ०२१-५४५७१७

पत्र सङ्ख्या :
चलानी नम्बर :

मिति २०६५/१२/१२

विषय :

सिफारिस-पत्र

प्रस्तुत शोधपत्र निज थिरप्रसाद लुइटेलले मेरो प्रत्यक्ष निगरानी र मार्गदर्शनमा रही तयार गर्नुभएको हो । उहाँको शोधपत्रको शीर्षक **"सामुदायिक एवं संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरुको गणित विषयमा शैक्षिक उपलब्धिको तुलनात्मक अध्ययन"** भन्ने रहेको छ । निजको शोधपत्र, शोधपत्र समितिमा मूल्याङ्कनका लागि प्रस्तुत गर्न सिफारिस गर्दछु ।

....

सहायक प्रा. गणेशप्रसाद दाहाल
शोधनिर्देशक
शैक्षिक योजना तथा व्यवस्थापन विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालयद्वारा सम्बन्धनप्राप्त

सुकुना बहुमुखी क्याम्पस

SUKUNA MULTIPLE CAMPUS

इन्द्रपुर, मोरङ
INDRAPUR, MORANG
स्थापित : २०४८

☎ : ०२१-४४५६१७
☎ : ०२१-४४५७१७
फ्याक्स : ०२१-४४५७१७

पत्र सङ्ख्या :
चलानी नम्बर :

मिति २०६५/१२/२६

विषय :

स्वीकृति-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र संकाय, सुकुना बहुमुखी क्याम्पस, सुकुनामा शैक्षिक योजना तथा व्यवस्थापन मूल विषय लिएर स्नातकोत्तर तहमा अध्ययन गर्नेछात्र थिरप्रसाद लुइटेलले यस तहको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिको निमित्त गर्नुभएको **"सामुदायिक एवं संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरुको गणित विषयमा शैक्षिक उपलब्धिको तुलनात्मक अध्ययन"** शीर्षकको शोधपत्र मूल्याङ्न समितिबाट स्वीकृत गरिएको छ ।

शोध-पत्र मूल्याङ्कन समिति

सि.नं	नाम	पद	हस्ताक्षर
१.	लक्ष्मीकुमार श्रेष्ठ	विभागीय प्रमुख	
२.	गणेशप्रसाद दाहाल	शोध निर्देशक	
३.	डा.प्रदीपचन्द्र गौतम	बाह्य निरीक्षक	

कृतज्ञताज्ञापन

त्रिभवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र संकाय, सुकुना बहुमुखी क्याम्पस इन्द्रपुर, मोरङमा शैक्षिक योजना तथा व्यवस्थापन विशिष्टिकरण विषयअन्तर्गत स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिको निमित्त प्रस्तुत "सामुदायिक एवं संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरुको गणित विषयमा शैक्षिक उपलब्धिको तुलनात्मक अध्ययन" शोधपत्रको प्रस्तावना कार्यदेखि अन्त्यसम्म आफ्नो अमूल्य समय दिई आवश्यक मार्गनिर्देशन गर्नुहुने गुरु श्री गणेश प्रसाद दाहालज्यूप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्न चाहन्छु ।

त्यसैगरी अनुसन्धान कार्य गर्न महत्वपूर्ण सल्लाह, सुझाव एवं आवश्यक मार्गनिर्देशन गर्नुहुने शैक्षिक योजना तथा व्यवस्थापन विभागका गुरुहरु श्री लक्ष्मीकुमार श्रेष्ठ, खगेन्द्रप्रसाद लुइटेल, ऋषिराज धिमाल र अशोककुमार कालाखेतीज्यूप्रति पनि आभार व्यक्त गर्न चाहन्छु ।

यस अध्ययन कार्यका लागि छनौट गरिएका विद्यालयका प्रधानाध्यापक/प्रिन्सिपल, गणित विषय शिक्षक तथा सम्पूर्ण कर्मचारीहरु, अन्तरवार्ता प्रश्नावली भरेर सहयोग गर्नुहुने सम्पूर्ण नमुना अभिभावक एवं विद्यार्थीहरुलाई पनि हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

यस शोधपत्र लेखनमा सहयोगगर्ने भाञ्जा श्री खेमकुमार भुर्तेल तथा शुद्धाशुद्धीमा सहयोग पुऱ्याउने श्री नरग्राम मा.वि.का मित्र श्री मुरलीप्रसाद भण्डारीलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

त्यसैगरी सुकुना बहुमुखी क्याम्पसका क्याम्पस प्रमुख श्री रामप्रसाद काफ्ले र सहायक क्याम्पस प्रमुख श्री पीतकुमार श्रेष्ठलाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्त्यमा, शोधपत्र प्रतिवेदनको टङ्कन गरी सहयोग गरिदिनुहुने न्यू त्रिवेणी फोटोकपी सेन्टर विराटनगरका मित्र श्री जयप्रसाद पौडेललाई धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

मिति :२०६५।१२।५

....

थिरप्रसाद लुईंटेल

एम.एड. दोस्रो वर्ष

२०६५

शोधसार

शिक्षा प्रत्येक व्यक्तिको लागि अपरिहार्य छ । गणित मानव सभ्यताको एक अभिन्न अंग हो । मानिसले उनीहरुका तत्कालीन आवश्यकता पूरा गर्न यसलाई बनाएका हुन् । नेपालको शैक्षिक इतिहासअनुसार गणित विषयलाई महत्व दिँदै आएको पाइन्छ । प्रवेशिका परक्षिामा सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयको शैक्षिक उपलब्धीमा प्रभाव पार्ने गणित एक प्रमुख विषय रहेको छ । प्रवेशिका परीक्षामा गणित विषयमा विद्यार्थीहरु असफल हुने, ग्रामीण र शहरी विद्यालयको उपलब्धी फरक हुने, छात्र र छात्राको गणित विषयको उपलब्धी फरक हुने, सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीको गणित विषयको उपलब्धी फरक हुनेजस्ता समस्याहरु विद्यमान रहेका छन् । यस शोधपत्रको अध्ययनबाट विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक तथा शैक्षिक योजनाकारहरुलाई आवश्यक सहयोग पुग्दछ । सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीको प्रवेशिका परीक्षामा गणित विषयको उपलब्धीको लेखाजोखा गर्नु, प्रवेशिका परीक्षाको गणित विषयको भिन्नताका कारणहरु पत्ता लगाउनु र शैक्षिक उपलब्धीमा प्रभाव पार्ने तत्वहरुको पहिचान गर्नु अध्ययनका उद्देश्यहरु रहेका छन् । यो अध्ययन मोरङ जिल्लामा गरिएको छ, प्रवेशिका परीक्षा २०६३ सालमा केन्द्रित, ४ वटा सामुदायिक र ४ वटा संस्थागत त्यसमा पनि ग्रामीण २ सामुदायिक र २ संस्थागत तथा शहरी २ सामुदायिक र २ संस्थागत, विद्यालयमा अध्ययन सीमित रहेको छ । मोरङ जिल्लाका १८५ वटा विद्यालयहरु अध्ययनका जनसंख्या तथा छनौटमा परेका विद्यालयका ८ जना प्र.अ./प्रिन्सिपलहरु, ८ जना गणित शिक्षक ८ जना विद्यार्थी र तिनका सम्बन्धित ८ जना अभिभावकहरुलाई उद्देश्यात्मक नमुना छनौट विधिबाट छनौट गरी प्रश्नावलीमार्फत प्रतिक्रिया लिई प्राथमिक र सहायक दुवै स्रोत प्रयोग गरेर प्राप्त तथ्यांकलाई तालिकीकरण गरी स्तम्भ चित्रमा देखाई मध्यक, प्रतिशत र स्तरीय भिन्नता निकाली तथ्यांकको विश्लेषण गरिएको छ ।

सामुदायिक विद्यालयको औसत उपलब्धी ३६.६६ र संस्थागत विद्यालयको औसत उपलब्धी ८३.०९ पाइएको छ । ग्रामीण क्षेत्रको विद्यार्थीको औसत उपलब्धी ५७.२२ र शहरी क्षेत्रको औसत उपलब्धी ६१.४५ रहेको छ । छात्र एवं छात्राको औसत उपलब्धी क्रमशः ६१.३५ र ५७.३२ रहेको छ, संस्थागत र सामुदायिक विद्यालयका छात्र र छात्राको औसत उपलब्धीमा खासै फरक नरहेको पाइएको छ । गणित विषयको शिक्षणमा तालिमको अभाव, सहयोगी पुस्तकको अभाव, शैक्षिक सामग्रीको अभाव, गणितप्रति विद्यार्थीको कमजोर आधार, घरमा कम

अध्ययन गर्ने बानी, आर्थिक अवस्था कमजोर, ट्युशन/कोचिङको व्यवस्था नभएको र प्रवेशिका परीक्षाको विद्यालयले विश्लेषण गर्ने नगरेको जस्ता कारणहरु सामुदायिक विद्यालयमा देखा परेका छन् । सामुदायिक विद्यालयको तुलनामा संस्थागत विद्यालयको उपलब्धी उच्च रहेको, ग्रामीण र शहरी विद्यालयको उपलब्धीमा भिन्नता नरहेको, शिक्षक तालिमको कमी र पाठ्यक्रमको उपलब्धता नरहेको जस्ता कमजोरीहरु सामुदायिक विद्यालयबाट प्रतिक्रियाहरु आएका छन् । उक्त समस्यालाई समाधान गर्नको लागि सामुदायिक विद्यालयमा पाठ्यक्रमको उपलब्धता हुनुपर्ने, पाठ्यपुस्तकको उपलब्धता हुनुपर्ने, शिक्षक तालिमको व्यवस्था, शिक्षण सामग्रीको व्यवस्था गर्नुपर्ने, तल्ला कक्षाहरुदेखि नै गणित विषय प्रभावकारी शिक्षण गर्नुपर्ने, कमजोर विद्यार्थीका लागि विद्यालयमा छुट्टै राखी अध्ययन गराउनुपर्ने, विद्यार्थीलाई नियमित उपस्थित हुन प्रोत्साहन गर्नुपर्ने, उपयुक्त शिक्षण विधिको प्रयोग गर्नुपर्ने जस्ता सुझावहरु दिइएको छ ।

विषय सूची (Table of Contents)

पेज न.

सिफारीस पत्र

स्वीकृत पत्र

कृतज्ञता ज्ञापन

शोधसार

परिच्छेद-एक (Part-One)

परिचय (Introduction)

१.१	पृष्ठभूमि (Background)	१
१.२	समस्याको कथन (Statement of the problem)	४
१.३	अध्ययनको औचित्य (Rationale of the Study)	५
१.४	अध्ययनको उद्देश्य (Objectives of the study)	६
१.५	अनुसन्धान प्रश्नहरु (Research Questions)	६
१.६	अध्ययनको परिसीमा (Delimitation of the Study)	७
१.७	प्रयोग गरिएका शब्दका परिभाषाहरु (Definition of the terms used)	८

परिच्छेद-दुई (Part-Two)

सैद्धान्तिक ढाँचा र सम्वन्धीत साहित्यको पुनरावलोकन (Theoritical Framework and Review of the related literature)

२.१	अध्ययनको सैद्धान्तिक ढाँचा (Theoretical framework of the study)	९
२.२	सम्बन्धीत साहित्यको पुनरावलोकन (Review of the Related Literature)	११
२.३	अध्ययनको औचित्य (Implication of the study)	१६

परिच्छेद-तीन (Part-Three)

अध्ययन विधि (Methodology)

३.१	अनुसन्धान ढाँचा (Research Design)	१७

३.२ जनसंख्या (Population) १७
३.३ नमूना छनौट (Sampling method) १७
३.३.१ विद्यालय छनौट (Selection of school) १७
३.३.२ विद्यार्थीको छनौट (Selection of Student) १८
३.३.३ शिक्षकको छनौट (Selection of Teacher) १९
३.३.४ अभिभावकको छनौट १९
३.४ अध्ययन सामग्री (Instrumentations/ Research Tools) १९
३.४.१ अन्तर्वार्ता (Interview) १९
३.४.२ कक्षा अवलोकन (Class Observation) २०
३.४.३ अन्य साधनहरु (Other tools) २०
३.५ तथ्याङ्क संकलन प्रक्रिया क्रिया (Data collection Procedure) २०
३.६ तथ्याङ्क विश्लेषण प्रक्रिया (Data Analysis Procedure) २०

परिच्छेद-चार (Part-Four)

तथ्याङ्कको विश्लेषण र प्रस्तुतीकरण (Analysis and interpretation of Data)

४.१ सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरुको औसत उपलब्धीको तुलना २२
४.१.१ ग्रामीण क्षेत्रको संस्थागत र सामुदायिक एवं शहरी क्षेत्रको संस्थागत र सामुदायिक विद्यालयको उपलब्धीको तुलना २३
४.१.२ सामुदायिक विद्यालय (ग्रामीण/शहरी)का छात्र छात्राको उपलब्धीको तुलना २४
४.१.३ संस्थागत विद्यालय (ग्रामीण/शहरी) का छात्र छात्राको उपलब्धीको तुलना २५
४.१.४ सामुदायिक/संस्थागत विद्यालय (समग्रमा)का छात्र एवं छात्राको उपलब्धीको तुलना २६
४.२ विद्यार्थीहरुको गणित विषयको परिणाममा भिन्नता हुने कारण एवं भिन्नता कम गर्ने उपायहरुको अध्ययन २६
४.२.१ अन्तर्वार्ता प्रश्नावली मार्फत विद्यार्थीहरुबाट आएका प्रतिक्रियाको विश्लेषणात्मक अध्ययन २६
४.२.२ अभिभावकहरुबाट आएका प्रतिक्रियाहरुको विश्लेषणात्मक अध्ययन २९

४.२.३ अन्तर्वार्ता प्रश्नावली मार्फत प्र.अ./प्रिन्सिपलहरुबाट आएका प्रतिक्रियाहरुको विश्लेषणात्मक अध्ययन ३२
४.२.४ अन्तर्वार्ता एवं कक्षा अवलोकन फारम मार्फत गणित शिक्षण गर्ने शिक्षकबाट आएका प्रतिक्रियाहरुको विश्लेषण ३७

परिच्छेद-पाँच (Part-Five)

प्राप्ति, निष्कर्ष र सुझावहरु (Findings, Conclusion and Recommendation)

५.१ प्राप्तिहरु (Findings) ४१
५.२ निष्कर्ष (Conclusion) ४२
५.३ सुझावहरु (Recommendation) ४३

सन्दर्भ सूची (Bibliography)
परिशिष्ट 'क' I
परिशिष्ट 'ख' II
परिशिष्ट 'ग' III
परिशिष्ट 'घ' V
परिशिष्ट 'ङ' VII
परिशिष्ट 'च' VIII
परिशिष्ट 'छ' XII
परिशिष्ट 'ज' XII
परिशिष्ट 'झ' XIII
परिशिष्ट 'ञ' XIV

संक्षेपीकरण

जि.वि.स.	:	जिल्ला विकास समिति
वि.सं.	:	विक्रम सम्बत्
जि.शि.का.	:	जिल्ला शिक्षा कार्यालय
स.प्रा.	:	सहायक प्राध्यापक